

Skaidrīte Ērliha, Daugavpils Universitāte, Latvija
Rita Keiša, Daugavpils Universitāte, Latvija

PUSAUDŽU VĒRTĪBU SISTĒMA MUZIKĀLAJĀ AUDZINĀŠANĀ

Abstract

Nowadays we observe, that in all primary life areas evolution accelerate in Latvia and elsewhere in Europe. When social system changes, people mutual relations, their world conception, life targets, ideals and values changes too. Consequently, we have process of values revaluation, as regular human life dialectics result, because it pass in all society and it is contradictious and dynamical. In new conditions, considerably increases human as subjective element part in all society functionation. Nowadays protrudes new requirements after intellectual, mental, ecclesiastical and open minded human.

Key words: *value, value system, musical education.*

Ievads

Šobrīd vērojams, ka paātrinās visu galveno dzīves jomu attīstība Latvijā un cituviet Eiropā. Mainoties sabiedriskajai iekārtai, krasi mainās cilvēku savstarpējās attiecības, viņu pasaules uztvere, dzīves mērķi, ideāli un vērtības. Līdz ar to notiek vērtību pārvērtēšanas process kā likumsakarīgs cilvēka dzīves dialektikas rezultāts, jo šobrīd tas notiek visā sabiedrībā, un tas ir pretrunīgs un dinamisks. Jaunajos apstākļos ievērojami pieaug cilvēka kā subjektīva faktora loma visas sabiedrības funkcionēšanā, izvirzās jaunas prasības pēc intelektuāla, garīgi bagāta un progresīvi domājoša cilvēka.

Augsts garīgs sabiedrības potenciāls ir viens no svarīgākajiem tās izdzīvošanas un progresā nosacījumiem. Tieši pusaudžu, jauniešu sūtība ir kļūt par šādu potenciālu. Problēmu, kā atjaunot un saglabāt Latvijā vērtību sabalansētību muzikālajā audzināšanā, pēta gan zinātnieki un pedagogi, gan filozofi un psihologi. Līdz ar to arī mūsu uzdevums ir izsekot, kā mūzikas mācību procesā mainās arī pusaudžu vērtīborientācija muzikālajā audzināšanā.

Līdz šim ir veikti pētījumi saistībā ar dažādām problēmām izglītībā (Anspaks 1994: 298); (Šteinberga, Tunne 1999: 50); (Ērliha 2005: 126. – 137); (Praterelli 2006: 58. – 66.); (Briška 2009: 21), tai skaitā arī muzikālajā audzināšanā (Терентьева 2005: 22. - 27); (Ruokonen & Ruismaki 2009: 9), bet samērā maz ir pētīta tieši pusaudžu vērtību sistēma muzikālajā audzināšanā. Tāpēc meklēsim atbildes uz šādiem jautājumiem:

- *Kas ir pusaudžu vērtību sistēma?*
- *Kā tā funkcionē muzikālajā audzināšanā?*
- *Kā tā ietekmē indivīda kā jaunā gadsimta personības attīstību?*

Tāpēc mūsu **pētījuma mērķis** ir izmantojot salīdzinošo analīzi, izstrādāt vērtību sistēmas modeli un to eksperimentāli pārbaudīt Latvijas Ventspils 1. Ģimnāzijas 8. – 9. Klāšu 47 skolēniem. No kuriem: 27 meitenes, 20 zēni.

Pētījuma uzdevums: izzināt, kā muzikālās audzināšanas procesā muzikālajā darbībā pusaudžiem veidojas vērtību sistēmas hierarhija pēc to nozīmības viņu estētiski mākslinieciskajā sfērā un viņu spēju attīstībā, arī saistībā ar emocionālo izpausmi.

Pētījuma metodoloģija balstās uz vērtību sistēmas teorijām psiholoģijā, pedagogijā, filozofijā, kura orientēta uz pusaudžu personības attīstību muzikālajā audzināšanā. Pamatā izmantota M. Rokiča metodoloģija. Pētījumā tika izmantota zinātniski pētnieciskā metode – anketēšana.

Pusaudžu vērtību sistēmas un muzikālās audzināšanas būtība, to kopsakarības.

Šajā daļā vispirms noskaidrosim pusaudžu vērtību sistēmas un muzikālās audzināšanas būtību un kāda ir to savstarpējā saikne.

Jāatzīmē, ka vērtību psiholoģija kā atsevišķa disciplīna radusies 19. Gadsimta beigās. Filozofiska doma nojauš vērtību pastāvēšanu, taču tā izvirza pētniekiem neskaitāmus jautājumus:

- *Kas ir vērtība, kā kaut kas top par vērtību?*
- *Vai vērtības ir pārļauziskas, vai arī mainās līdz ar laiku?*
- *Vai pastāv vērtību hierarhija, sakārtojums no zemākā līdz augstākajai vērtībai, un kas to nosaka? (Dāle 1928: 120); (Šteinberga, Tunne 1999: 50).*

Izvērtējot zinātnisko literatūru var konstatēt, ka vērtību problēmas izpēte tiek orientēta uz dažāda vecuma personības attīstības izpēti saistībā ar viņu mērķiem, ideāliem, normām, attieksmēm un vērtīborientāciju. Tādējādi, to var skatīt kā sistēmu, jo **sistēmu** definē kā kādu elementu (priekšmetu, parādību, darbību, jēdzienu) izkārtojumu noteiktās, savstarpēji saistītās attiecībā, strukturētā veselumā, saglabājot katra elementa relatīvu patstāvību, savstarpējās attiecībās un sakarībās esošo elementu kopa, kas veido kvalitatīvi jaunu veselumu, vienību ar noteiktām funkcijām. Savstarpēji noteiktā secībā (izkārtojumā) sasaistītu objektu, funkcionālu vienību, teorētisku atziņu, principu u.tml. kopumu. (Pedagoģijas terminoloģijas skaidrojošā vārdnīca 2000: 247) Savstarpējo sakarību faktoros vērtību veidošanā ir pētījuši E. Šprangers, P. Dāle, I. Tunne, V. Zelmenis, S. Ērliha, J. Beļickis.

Piemēram, E. Šprangers (Šprangers 1929: 110); (M. Dāle 1952: 54) akcentē pārdzīvojuma nozīmi, iedarbojoties uz psihi un pārveidojot to. Tiek analizēta doma par iespējamo korelāciju starp vērtību un orientāciju kognitīvo līmeni un reālo izturēšanos, kā arī faktori, kas ietekmē šo korelāciju. Jo apziņas vērtība ir tās spēja izvēlēties. Ievērojot personiskās brīvības principu, šī izvēle ir savdabīga un neparasta pusaudžu vecumā. (Šprangers 1929: 110).

Savukārt G. Keršensšteiners savā aksikoloģiskās izglītības teorijā vērtībteoriju un vērtībfilozofiju pasludinājis par izglītības teorijas metodoloģisko pamatu. Viņš uzskata, ka šis metodoloģiskais priekšmets ir individualitāte, bet cilvēka izglītošanas līdzekļi ir kultūras un

izglītības vērtības, mērķis – tikumiski autonoma (brīva) personība (Keršenšteiners 1925: 125). Tātad, G. Keršenšteina idejas sakarā mēs varam pievērsties arī Eiropas izglītības satura jomām, kas attiecas uz personības attīstību. Minēsim dažus no tiem: dabas zinību, drošības, estētiskā, kulturālā, lasīt un rakstīt prasme, reliģiskā, pilsoniskā, sociālā, garīgā, vērtību, fiziskā un mākslas izglītība u.c. (Burane, Rocena, Valbis 2000: 123. - 130); (Lazovskis 2003: 5). Šeit mēs redzam, ka izglītības saturā izkristalizējas izglītības un vērtībizglītības virzieni.

Tādējādi vērtību sistēmā, vērtīborientācija ir subjektīva pusaudzā virzība uz dažādām vērtībām, un galvenā tās funkcija ir palīdzēt viņam atšķirt svarīgāko no mazāk svarīgā. Nenoliedzami, ka vērtēšana ir saistībā ar subjekta (pusaudža) prāta darbību. Līdz ar to, personības (pusaudža) aktīvas dzīves pozīcijas patiesā vērtība ietver ne tikai personības virzību, bet arī darbības, reālās rīcības vērtējumu, kurā izvēlētais vērtības realizētas personības attīstībai. Tāpēc nav mazsvarīgi kā pusaudzis iekļaujas audzināšanā, to pieņem un izprot, jo **audzināšana** plašā izpratnē – mērķtiecīgi organizēts cilvēkdarbības process, kas virzīts uz sociālās kultūras pieredzes nodošanu no paaudzes paaudzei, uz jaunās paaudzes un garīguma izkopšanu. Audzināšanas procesā veidojas un attīstās nozīmīga personības attieksme pret cilvēku, cilvēka darbu, kultūras vērtībām, dabu, sabiedrību, valsti. Tas nodrošina iespēju kļūt par pilntiesīgiem sabiedrības locekļiem, pašiem noteikt savu dzīvi, rīcību un būt atbildīgiem par to. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca 2000: 24).

Balstoties uz pieņēmumu, ka mūzikai ir daudzfunkcionāla nozīme, ir vērojamas šīs integratīvās parādības muzikālās izglītības sistēmā, jo muzikālā audzināšana mūzikas pedagoģijā tiek definēta kā neatņemama augošās paaudzes tikumiskās un estētiskās audzināšanas sastāvdaļa (Ветлугина 1982: 263); (Дубровская 1988: 30) balstīta uz ētiskiem, estētiskiem principiem, vērtībām (Терентьева 2005: 22. - 27.), humānismu (Терентьева 2005: 22. – 27).

Tā ir komplicēta, vispusīga audzināšana, kura paredz mērķtiecīgu un sistemātisku skolēnu muzikālo spēju (Кирнарская 2004: 150) attīstību; emocionālās atsaucības veidošanu, spēju izprast un dziļi pārdzīvot mākslas saturu. Mūzikas, mākslas iedarbības ceļā veidojot un attīstot viņu:

- Vajadzības,
- Intereses,
- Spējas,
- Motivāciju un estētisku attieksmi pret mūziku (Ветлугина 1982: 263).

Augstāk minēto procesu sakarā tālāk noskaidrosim vērtības būtību. Piemēram, filozofs Latvijā J. Students, atzīmē, ka pats jēdziens *vērtība* ētiskā skatījumā ir visa labā mēraukla, jo nekas pats par sevi nav vērtība, tikai saskaņā ar labo. Runājot par labo, autors to saista kā augstāko

garīgo vērtību (Students 1931: 224). V. Zelmenis vērtību veidošanos pēta saistībā ar cilvēka vajadzībām. Viņš secina, ka vērtība ir materiāls vai ideāls objekts cilvēka skatījumā, kurš spēj apmierināt savas vajadzības (Zelmenis 2000: 291).

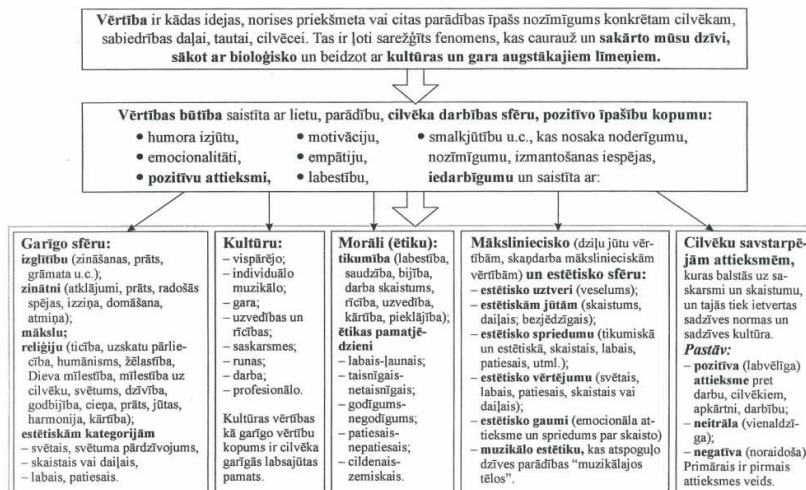
Toties pedagogi A.Špona (Špona 1996: 30), V. Zelmenis (Zelmenis 2000: 291), filozofi (M. Kūle, R. Kūlis 1996: 70) u.c. uzskata, ka vērtības nevis vienkārši fiksē vai apskata notiekošo, bet izsaka attieksmi pret to. Attieksme parādās vērtējumā: vērtīgs vai nevērtīgs, svarīgs vai mazsvarīgs.

Poļu filozofi A. Kempinkis, J. Tišners, runājot par vērtību sistēmas līmeņiem, kā pirmo atzīmē bioloģisko, kas bāzējas uz diviem likumiem: 1) likums par personīgās dzīves saglabāšanu un 2) likums par dzīvesveida saglabāšanu. Atzīmējot otro, emocionālo saista ar cilvēku savstarpējām attieksmēm, saskarsmi vienam pret otru un apkārtni – „atzīšanu” vai „noliegšanu” jutekliskā veidā, tas ir: ar uztveri, sajūtām, jūtām (Тишнер 2005: 432). Tālab šajā vērtību hierarhijā A. Kempinkis un J. Tišners uzsver emocionālās attieksmes nozīmību.

Tātad dzīvē pastāv dažādi attieksmes veidi un par tās svarīgumu atgādina arī profesore Latvijā A. Špona, uzsverot, ka attieksme ir integrēta personības īpašība, kura raksturo cilvēka būtību un tā izpaužas viņa dzīves mērķos, ideālos, vērtībās, normās un principos (Špona 1995: 30). Kā būtisku autore atzīmē kognitīvo attieksmi, kas pamatojas kā personiskā nozīmīguma apzināšanās mācībās, grūtību pārvarēšanā, motivācijā utml. (Špona 1995: 30).

Analizējot ārzemju un latviešu literatūru, nepieciešams pieminēt vēl tādus autorus kā P. Dāle (Dāle 1928: 120), M. Rokičs (Rokeach 1979: 60), I. M. Halsteds, M. I. Teilors (Halstead, Taylor 2000: 169), F. Farrers (Farrer 2000: 205), kuri mēģinājuši analizēt gan vērtības, gan vērtēšanas procesu, gan pievērsušies to nozīmei globālā perspektīvā. Piemēram, M. Rokičs izstrādāja savu vērtību sistēmas bloka modeli, kura pamatā ir 18 terminālās vērtības (dzīves gudrība, attīstība, daiļrade) un 18 instrumentālās vērtības (kārtība, audzinātība, izglītība utml.).

Izmantojot salīdzinošo analīzi, autore S. Ērliha, izstrādāja detalizētāku vērtību sistēmas modeli un secināja, ka katrā no šiem modeļiem ietilpst gan terminālās, gan instrumentālās vērtības (skat. 1.zīm.). Šeit autore vērtības būtību saista ar cilvēka lietu, parādību, cilvēka darbības sfēru, pozitīvo īpašību kopumu un garīgo vērtību kopsaistību.

1. zīm. Vērtības būtība un garīgo vērtību kopsasitības

Izvērtējot šo modeli, autore secina, kas tas ir sistemātisks vērtību elementu kopums, kura virsotnē atrodas augstākās garīgās dzīves vērtības kā svētums, godbijība, mīlestība, cieņa, harmonija; mākslinieciskās vērtības saistībā ar estētisko sfēru: skaistais – neglītāis, derīgs – nederīgs, cildens – zemisks; ētiskās kategorijas (labais, patiesais u.c.); garīgo sfēru: izglītību, mākslu, reliģiju – cilvēku savstarpējām attieksmēm, kuras kopdarbībā balstās uz draudzīgu, labvēlīgu saskarsmi, sapratni un cieņu dažādu tautību iedzīvotāju starpā. Veidojot savu pašapziņu, jārespektē arī citu tautību nacionālās vērtības un jūtas sabiedrībā. (Ērliha 2009: 59. - 69).

Empīriskā pētījuma norise un iegūto rezultātu interpretācija.

Kā zināms, pusaudžu vecums – tas ir svarīgākais periods cilvēka psiho-sociālajā attīstībā. Tieši vērtību sistēmas izpratne, apzināšanās, izvērtēšana mūsdienu skrejošajā, drudžainajā laikmetā nosaka personības (pusaudža) saturisko virzību garīgajā, kultūrizglītojošajā, morālo vērtību, ētikas, „rakstura izglītības”, mākslas izglītības u.c. jomā. Tie ir arī faktori, kas veido pamatu pusaudžu attieksmei, pozīcijai, uzskatiem, nostādnei pret apkārtējo pasauli, citiem cilvēkiem un pašam pret sevi, kā arī motivāciju dzīvesdarbībai.

Ir pieņemts, ka pusaudži aktīvi iesaistās pieaugušo dzīvē, veido savu identitāti un apgūst dažādas sociālās lomas. Ņemot vērā, ka šodien visa pasaulē pastāv sarežģīta sociālā situācija sabiedrības attīstībā, tāpēc arī pusaudžiem ir ne tikai psiholoģiskās, bet arī materiālās problēmas. Nenoteiktība dzīves perspektīvē, nedrošība labklājībā, nespēja patstāvīgi pieņemt lēmumus un risināt problēmas. Vērojama vienaldzība, jūtu notrulināšanās, dvēseles izsīkums.

Tāpēc mums nepieciešama pusaudžu estētiskā un mākslinieciskā izpēte muzikālajā audzināšanā.

Tiek uzskatīts, ka estētiskā un mākslinieciskā izpēte ir saistāma ar muzikālās izglītības un audzināšanas jautājumu risināšanu izmantojot mākslas līdzekļus, lai pusaudžus pietuvinātu skaistuma pasaules apjautai. Jo šodien, steidzīgajā, problēmu pilnajā laikmetā, pusaudžiem un sabiedrībai kopumā jaušama estētiski mākslinieciskā faktora mazināšanās. Tādējādi mūsdienu pasaule ir apdraudēta. Tāpēc pusaudža dzīves garīgajai aktivitātei nepieciešama ne tikai intelektualitāte, bet paties humānisms un dziļa ticība viņa izaugsmes un attīstības iespējām, bet arī asprātība, joki, prieks, bet kā galvenie aktivitātes ierosinātāji ir nepieciešama mūzika, māksla, un to abu darbības kopums.

Mūsu empīriskajā pētījumā svarīgi noskaidrot, kā muzikālajā audzināšanā, ar pusaudžu darbību veidojas vērtību sistēmas hierarhija pēc to nozīmības viņu estētiski mākslinieciskajā sfērā un spēju attīstībā (intelektuālās jūtas).

Pētījuma veikšanai tika izvērtēta vērtību sistēmas metodoloģija, kura orientēta uz pusaudžu attīstību. (E. Šprangera, M. Rokiča darbos).

Kā jau tika minēts iepriekš, pētījuma autore S. Ērliha balstījās uz M. Rokiča metodoloģiju, kurš vērtības iedala divās lielās grupās:

- *terminālās vērtības* – tās ir vērtības, saistībā ar mērķu izvirzīšanu, tieksmē to sasniegt, ideāliem, ar cilvēka dzīves jēgas izpratni, ģimeni, brīvību, cilvēkus savstarpējām attiecībām, skaistā pārdzīvojumu mākslā;
- *instrumentālās vērtības* – tās ir vērtības, kas domātas līdzekļu izvēlē mērķa sasniegšanai, kuras tiek atzītas dotajā sabiedrībā vai kādā cita grupējumā. No vienas puses tās ir uzvedības tikumiskās normas, bet no otras puses – kvalitātes, cilvēku spējas (kā neatkarība, autoritāte). Pārlicība par to, kā konkrēta darbība vai personības īpašība ir atzīstama kā vislabākā jebkura situācijā (Rokeach 1979: 60).

Empīrisko rezultātu iegūšanai autore balstījās arī uz savu zinātnieces S. Ērlihas izstrādāto vērtību sistēmas teorētisko modeli, kurš tika analizēts un salīdzināts ar psihologa M. Rokiča vērtību sistēmas modeli, un secināja, ka abiem autoriem metodoloģijā tiek ietvertas gan terminālās, gan instrumentālās vērtības. Savukārt autore S. Ērliha pie terminālajām vērtībām ir ietvērusi ne tikai estētiskās, bet arī mākslinieciskās vērtības.

Pētījumā, konkretizējot šo vērtību grupas, autore S. Ērliha terminālajās vērtībās ietver mērķi, kas saistīts ar 8. -9. klašu vispārīzglītojošo skolu pusaudžu estētiski mākslinieciskās sfēras rezultātiem muzikālajā audzināšanā Latvijā 2009. – 2010.g. Instrumentālajās vērtībās kā līdzekli mērķa sasniegšanai autore pētījumā izdala pusaudžu muzikālo darbību, vienlaicīgi pētot arī vienu no pusaudžu individuāli tipoloģiskajām sfērām: intelektuālās jūtas, kas rodas

cilvēka (pusaudža) izziņas darbībā, piešķirot tai zināmu emocionālu nokrāsu. Intelektuālajā darbībā pusaudzis var pārdzīvot apmierinājumu vai neapmierinājumu, kas ietekmē arī viņa estētisko apziņu. Līdz ar to arī domāšanu estētiskajās kategorijās, veidojot noteiktu vērtējošu attieksmi pret mākslinieciskām vērtībām. Tādējādi intelektuālās jūtas ietilpst augstāko jūtu kategorijā un ir saistībā ar vērtēšanas sistēmu.

Lai izzinātu, kā mūzikas stundās dziedāšanas un mūzikas klausīšanās darbībās pusaudžiem izpaužas intelektuālās jūtas un ar to saistītiem komponentiem, mēs izmantojām anketēšanas metodi. Respondentiem tika piedāvāts noklausīties piecus dažāda rakstura, stila un satura skaņdarbus un nodziedāt piecas dažāda rakstura, satura, tematikas un stila dziesmas. Pēc dziesmu izpildīšanas un mūzikas skaņdarbu noklausīšanās respondentiem tika piedāvāti divu veidu saraksti ar vērtībām, kuros viņiem bija jāsarindo vērtības un pirmajā vietā bija jāsarindojas vissvarīgākajai estētiski mākslinieciskajai vērtībai un pēdējai – visnenozīmīgākajai vērtībai. Šis saraksts tika veidots no autores S. Ērlihas izstrādātā vērtību sistēmas modeļa (skat. 1.zīm.) pirmā bloka (izglītība), trešā bloka (morāli ētiskais) un ceturta bloka (estētiski mākslinieciskais). Ilustrācijai daži jautājumi no anketām ar terminālajām un instrumentālajām vērtībām:

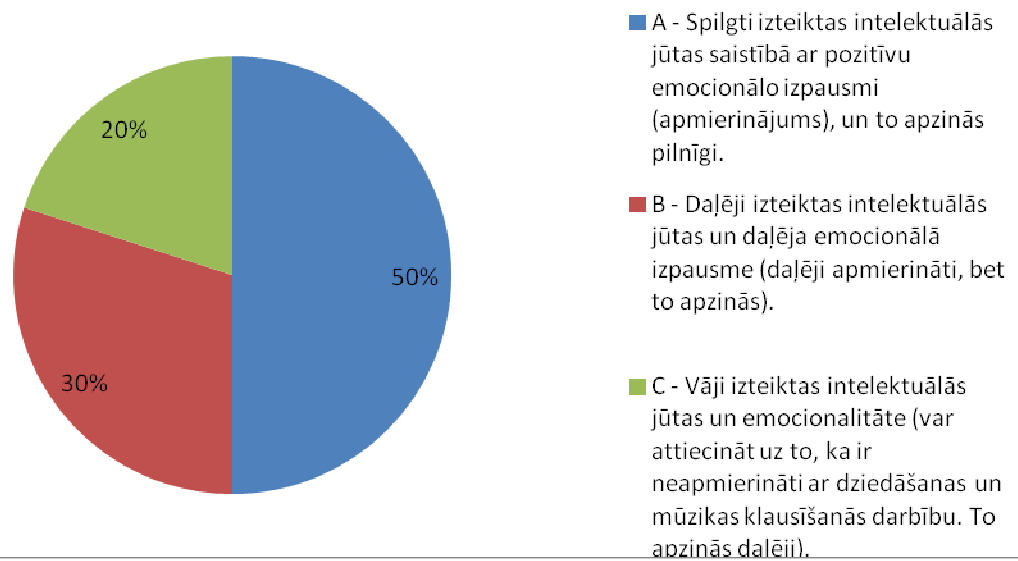
Pusaudžu terminālās vērtības:

- 1. Vai jums būtiskas šādas estētiski mākslinieciskas vērtības: skaistais, patiesais, daiļais, labais, ļaunais, bezjēdzīgais?
- 2. Kādas vēl varat nosaukt estētiski mākslinieciskās vērtības un sarindojiet tās pēc to nozīmības?
- 3. Kādas estētiski mākslinieciskās vērtības jums patīk, un vai jūs jūtat apmierinājumu?
- 4. Kādas estētiski mākslinieciskās vērtības jums nepatīk, un jūs jūtat neapmierinājumu?

Pusaudžu instrumentālās vērtības:

- 1. Vai jums patīk vai nepatīk muzikālā darbība: dziedāšana un mūzikas klausīšanās kopumā, un vai gūstat no tās apmierinātību vai neapmierinātību?
- 2. Vai jūsu apmierinātību vai neapmierinātību muzikālajā darbībā ietekmē jūsu izpildīto dziesmu un mūzikas klausīšanās skaņdarbu saturs, raksturs, stils, tematika?
- 3. Kādu vietu vērtību hierarhijā jūs sarindosiet: estētisko gaumi, jo tā ir ciešā saistībā ar emocionālo attieksmi un spriedumu mūzikā?

Pusaudžu intelektuālo jūtu izpausme muzikālajā darbībā Latvijā (2009.-2010.)

2.zīmējums: Pusaudžu intelektuālo jūtu izpausme muzikālajā darbībā Latvijā (2009.-2010.)

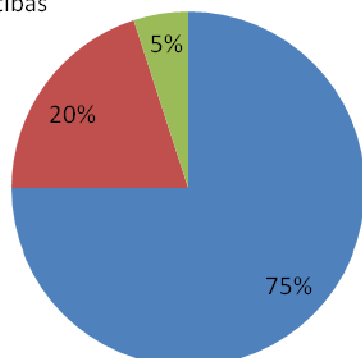
Izvērtējot un analizējot pētījuma rezultātus, mēs konstatējam, ka lielākais daļai respondentu – 50% ir daļēji izteiktas intelektuālās jūtas, samērā mazs respondentu skaits – 30% ir tādi, kuriem ir spilgti izteiktas intelektuālās jūtas, bet diezgan liels respondentu skaits – 20% ir tādi, kuriem vāji izteiktas intelektuālās jūtas. (skat.2.zīm)

Jāatzīmē, ka sākotnēji respondentu terminālo vērtību pētījuma rezultāti liecina, ka vislielākajai daļai respondentu (pusaudžu) augstāko vērtību hierarhijā veidojas instrumentālās vērtības – 75% un 20% respondentu veidojas terminālās vērtības (kā zemākā vērtību hierarhija) un 5% respondentu nevarēja noteikt vērtību sistēmas hierarhiju. (skat.3.zīm)

Terminālo un instrumentālo vērtību sistēmas hierarhija pusaudžiem Latvijā (2009.-2010.)

- A - instrumentālās vērtības līdzekļi: muzikālā darbība, jauniešu spējas, intelektuālās jūtas un to izpaušmes izpratne
- B - terminālās vērtības mērķi: muzikālā izglītība, ētiski estētiskā, mākslinieciskā sfēra
- C - netiek noteiktas vērtības

3.zīmējums: Terminālo un instrumentālo vērtību sistēmas hierarhija pusaudžiem Latvijā (2009.-2010.)

Savukārt pētījuma gaitā konstatējām, ka vērtību sistēmas hierarhija krasi izmainījās, t.i., mainījās vietām. Tiem respondentiem, kuriem dominēja instrumentālās vērtības no 75% respondentu nomainījās uz terminālajām vērtībām, bet 10% palika nemainīgas. Tiem respondentiem, kuriem dominēja instrumentālās vērtības no 75% respondentu 15% nomainījās uz terminālajām vērtībām, bet 10% palika nemainīgas. Apmēram 15% respondentu (pusaudžu) nav saskārušies ar šādu problēmu, tāpēc var uzskatīt, ka tā ir nevienmērīga sistēma, kas vēl jāpēta.

Secinājumi.

Apkopojot pētījumā iegūtos rezultātus, varam izdarīt šādus galvenos secinājumus:

- Pasaules vērtību sistēmas būtību veido hierarhiska struktūra.
- Vērtību sistēma ir cilvēku apziņas “augstākā instance”, kurai atbilst viņa rīcības principi, tikumi, attieksmes, rakstura īpašības, paradumi, pārliecība, mērķi, lai izprastu dzīves virzību un iecerēto īstenotu.
- Muzikālā audzināšana ir neatņemama augošās paaudzes tikumiskās un estētiskās audzināšanas sastāvdaļa, balstīta uz ētiskiem estētiskiem principiem, vērtībām, humānismu. Tā ir komplicēta vispusīga audzināšana, kura paredz mērķtiecīgu un sistemātisku skolēnu muzikālo spēju attīstību, emocionālās atsaucības veidošanu, spēju izprast un dziļi pārdzīvot mūzikas mākslas saturu.

- Muzikālās audzināšanas un vērtību sistēmas dinamiku ietekmē dažādi faktori, piemēram, iedzimtība, ekonomiskie, kultūrizglītojošie, ētiski estētiskie, garīgie, vide, vērtību dominante sabiedrībā un starp vienaudžiem, audzināšanas saturs, tās dziļums, metodes, līdzekļi u.c.
- Pedagoģa subjektīvo vērtību sistēma ir potenciāls, kurš izpaužas viņa funkcijās. Tādējādi skolotāja un skolēna kontaktēšanās un mijiedarbības rezultātā veidojas un nostiprinās galvenās vērtību orientācijas. Tāpēc pusaudžu audzināšanas procesā arī pieaugušajiem sabiedrībā jāievēro šo sakarību sistēmas, faktori, mehānismi, kas var pozitīvi vai negatīvi ietekmēt pusaudžu muzikālās audzināšanas un vērtību sistēmas mijiedarbību, lai novērstu dezorientācijas vai destruktīvas orientācijas iezīmes pozitīvas personības attīstībā.
- Vērtību sistēmas hierarhija ir ar nevienmērīgu dinamiku un sasaucas ar personības individualitātes veidošanos. Tikai 10% no respondentiem vērtību sistēmas hierarhija bija nemainīga, bet 15% pusaudžu vēl nebija saskārušies ar šādu problēmu. Tāpēc tas ļauj uzskatīt, ka tā ir nevienmērīga sistēma, kura vēl jāpēta.

Bibliogrāfija

1. Anspaks, J. (2004) Mākslas pedagoģija. 1. daļa. Rīga: Raka.
2. Autoru kolektīvs V. Skujiņas vadībā (2000) Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC - 244. lpp.
3. Beļickis, I. (2000) Vērtīborientēta mācību stunda: ieskats vērtību izglītībā. Rīga: Raka - 174. lpp.
4. Ērliha, S. (2009) Conference Problems in music pedagogy. In: Value system of youth in music education. Daugavpils: Saule. – 59. - 69. lpp.
5. Farrer, F. (2000) A Quiet Revolution. Encouraging positive values in our children. London. – 205. p.
6. Karpova, Ā. (1884) Pusaudžu psiholoģiskās īpatnības. Rīga: LVU - 257. lpp.
7. Kūle, M., Kūlis, R. (1996) Filozofija. Rīga: Burtnieks - 70. lpp.
8. Paipere, M., Nelsone, I. (1992) Mūzikas mācīšanas metodika. Rīga: Zvaigzne - 79. lpp.
9. Remšmidts, H. (2001) Bērnu un pusaudžu psihoterapija. Maskava: Miers
10. Rokaeach, M. (1979) Long-term value change initiated by computer feedback. In: M. Rokaeach (Ed.) Understanding Human Values: Individual and social., New York: Free press. – 60. p.
11. Students, I (1993). Vispārīgā pedagoģija. Rīga: Fr. Baumaņa apgāds – 244. lpp.
12. Švence, G. (1999) Attīstības psiholoģija. Rīga: Zvaigzne ABC - 156.lpp
13. Špona, A. (1995) Pedagoģisko vērtību būtība. Pedagoģiskās vērtības studiju procesā augstkolā. Rīga: LU – 30. lpp.
14. Šprangers, E. (1929) Jaunatnes psiholoģija. Rīga. – 110. lpp.
15. Zelmenis, V. (2000) Pedagoģijas pamati. Rīga: Raka – 291. lpp.
16. Ветлугина, Н. А. (1982) Методика музыкальнова воспитание в детском саду. Москва: Просвещение. - 263. стр.
17. Дубровская, Е. А. (1988) Руководство процессом музыкальнова воспитания в дошкольных учреждениях. – 30. стр.
18. Кирнарская, Д. Л. (2004) Музыкальные способности. Москва: Талант XXI век.

19. Мартынов, И. (1970) Золтан Кодай. Москва: Всесоюзное издательство советских композиторов. - 249. стр.
20. Терентьева Н А (2005) Гуманистическая направленность музыкального образования (исторический аспект). J. Davidova (Red.) Mūzikas pedagogijas problēmas. Daugavpils: Saule. – 22. – 27. lpp.